

INBRENG VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Binnen de vaste commissie voor Economische Zaken hebben de onderstaande fracties de behoefte vragen en opmerkingen voor te leggen aan de Minister van Economische Zaken over de Vaststelling Notitie reikwijdte en detailniveau planMER Schaliegas, toegezonden aan de Kamer per brief d.d. 7 oktober 2014 (Kamerstuk 33 952, nr. 12).

De voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken,
Vermeij

Adjunct-griffier van de vaste commissie voor Economische Zaken,
Peen

Inhoudsopgave

I.	Vragen en opmerkingen vanuit de fracties	2
	Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie	2
	Vragen en opmerkingen van de leden van de PvdA-fractie	3
	Vragen en opmerkingen van de leden van de SP-fractie	4
	Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie	5
	Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie	5
	Vragen en opmerkingen van de leden van de ChristenUnie-fractie	8
	Vragen en opmerkingen van de leden van de GroenLinks-fractie	10
	Vragen en opmerkingen van de leden van de Partij voor de Dieren-fractie	11
	Vragen en opmerkingen van het lid van de 50PLUS/Klein-fractie	14
II.	Antwoord / Reactie van de Minister	15
III.	Volledige agenda	15

I. Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

Vragen van de leden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben de verschillende stukken inzake de reikwijdte en het detailniveau van plan-MER Structuurvisie schaliegas met interesse gelezen. Deze leden vinden het van groot belang dat de discussie over schaliegas op basis van feiten wordt gevoerd en hechten daarom aan een goed en zorgvuldig onderzoek om te komen tot een oordeel of en waar schaliegas gewonnen kan worden in Nederland. De voorgestelde aanpak lijkt daartoe een goede aanzet te geven, vanwege de brede aanpak. Deze leden hebben nog enkele vragen.

De leden van de VVD-fractie lezen in het advies van de Commissie voor de m.e.r. dat de activiteiten en milieutechnische kenmerken van de boorlocatie in de verschillende fasen van het boor-, frack-, en winningsproces onderdeel uitmaken van de studie, waarbij het afvalwater ook in beschouwing zal worden genomen. Deze leden begrijpen onder anderen uit het werkbezoek van de Kamercommissie voor Economische Zaken omtrent de schaliegaswinning in de Verenigde Staten dat de afvoer van het productiewater daar een belangrijk aandachtspunt is. Wordt in de studie ingegaan op de afvoer en verwerking van het productiewater in de Nederlandse situatie? Hoe en in hoeverre worden daarbij ervaringen uit andere landen, zoals de Verenigde Staten, betrokken?

Het advies van de Commissie voor de m.e.r. beveelt ook aan om in te gaan op mogelijke interferentie van schaliegaswinning met andere ondergrondse functies in de diepe ondergrond, zoals geothermie. Kan de Minister nader toelichten hoe de verschillende mogelijke andere activiteiten in de ondergrond precies in het onderzoek worden meegenomen? In hoeverre sluiten andere activiteiten als geothermie op de winning van schaliegas aan? Deze leden willen de Minister vragen deze verschillende functies en mogelijke conflicten inzichtelijk te maken in de Structuurvisie Ondergrond (STRONG). Kijkt de studie ook naar de mogelijkheden voor geothermie, of moet daarvoor later een aparte studie worden gedaan? Wat zijn de mogelijkheden voor synthese in deze studie van schaliegas en geothermie?

Wat betreft de leden van de VVD-fractie moet de geboden informatie uiteindelijk inzicht bieden in de balans tussen alle verschillende economische, ruimtelijke en milieuaspecten. Graag willen zij de Minister vragen het onderzoek zodanig uit te voeren en te presenteren dat dit de Kamer maximaal inzicht geeft om tot een afweging te kunnen komen van de verschillende belangen. Graag een toelichting hoe de Minister dit precies zal vormgeven.

Vragen van de leden van de PvdA-fractie

De leden van de fractie van de PvdA hebben met belangstelling kennis genomen van de Notitie reikwijdte en detailniveau planMER Schaliegas.

Deze leden vragen de regering op de volgende punten in te gaan.

De leden van de PvdA-fractie ondersteunen de keuze van de Minister om natura 2000-, waterwin-, grondwaterbeschermings-, en stedelijke gebieden bij voorbaat uit te sluiten van winning. Wel vragen deze leden of de Minister wil toelichten waarom gebieden uit de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) niet bij voorbaat worden uitgesloten.

De Minister heeft besloten om de vraag hoe schaliegas eventueel past in een strategische en lange termijnvisie op de rol van aardgas in de energievoorziening mee te nemen in het Energierapport 2015. Die keuze kunnen deze leden ondersteunen, zij gaan er vanuit dat het energierapport 2015 verschijnt voordat de ontwerpstructuurvisie schaliegas aan de Kamer wordt aangeboden. Kan de Minister dat bevestigen?

Deze leden merken op dat de Commissie voor de m.e.r. adviseert om de afweging van schaliegaswinning en andere functies boven- én ondergronds (bijv. geothermie) duidelijk te maken. Neemt de Minister dit advies over? Zo nee, waarom niet?

Deze leden vinden het advies van de Commissie voor de m.e.r. met betrekking tot winning onder waterstaatwerken van belang. Hoe gaat de Minister om met dit advies? Waarom worden deze gebieden niet bij voorbaat uitgesloten vanwege de veiligheid?

De leden vragen de Minister toe te lichten hoe zij omgaat met het advies van de Commissie voor de m.e.r. met betrekking tot geluidscontouren, luchtkwaliteit en externe veiligheid.

De commissie voor de m.e.r. adviseert om zogenaamde bufferzones in te stellen rond uitsluitingsgebieden. Hoe gaat de Minister met dit advies om?

De leden van de PvdA-fractie stellen vast dat de Commissie voor de m.e.r. tevens adviseert om «een voorbeeldwinning op te stellen met scenario's van minimale winning en maximale winning.» Bovendien stelt de Commissie voor de m.e.r.: «Schets per scenario een beeld van het aantal noodzakelijke winningslocaties zowel geografisch als in de tijd, en besteed daarbij ook aandacht aan de bovengrondse verschillen tussen de scenario's.»

Deze leden stellen vast dat lastig is om vooraf te bepalen wat een economisch haalbare voorbeeldwinning precies is. Klopt de aanname van deze leden dat juist een eventuele proefboring moet uitwijzen hoeveel gas er mogelijk economisch rendabel te winnen is? Deze leden begrijpen dat de Minister toch alvast een keuze moet maken, zij vragen de Minister om toe te lichten met hoeveel boorlocaties, putten, infrastructuur et cetera rekening gehouden wordt in de voorbeeldwinning.

Vragen van de leden van de SP-fractie

De leden van de SP-fractie hebben kennisgenomen van notitie reikwijdte en detailniveau planMER Schaliegas, maar hebben hier nog een aantal vragen over.

De leden van de SP-fractie zijn blij dat er meer duidelijkheid komt over de plannen betreffende mogelijke schaliegaswinning. De Minister geeft aan het advies van de Commissie voor de m.e.r. op hoofdlijnen over te nemen. Het is echter niet duidelijk wat wel en wat niet wordt c.q. is overgenomen. De leden willen graag weten welk deel van het advies van de Commissie voor de m.e.r. wel en welk deel niet wordt overgenomen, en welke reacties en zienswijzen al dan niet zijn overgenomen.

De leden van de SP-fractie constateren dat er geen alternatieven voor schaliegas in de planMER worden opgenomen. De Commissie voor de m.e.r. adviseert de Minister, mede in relatie hiermee, om de energietransitie een belangrijke plek te geven in de planMER. Waarom neemt de Minister dit advies niet over? De leden van de SP-fractie zijn ook benieuwd waarom de Minister twee referentiescenario's uitwerkt, terwijl de Commissie voor de m.e.r. adviseert om vier scenario's uit te werken?

Voor de leden van de SP-fractie blijft er onduidelijkheid bestaan over welk scenario voor voorbeeldwinning als uitgangspunt wordt genomen in de planMER. Alleen een voldoende groot voorbeeldwinningsscenario geeft duidelijk inzicht in de cumulatieve effecten van schaliegaswinning. De Commissie voor de m.e.r. adviseert het scenario van een «representatieve voorbeeldwinning» als uitgangspunt te nemen. De leden van de SP-fractie willen graag weten welk scenario als uitgangspunt wordt genomen.

In de Kamerbrief meldt de Minister over de (binnenkort) verlopen vergunningen van Cuadrilla en Hexagon dat hij beide verlengingsaanvragen zal aanhouden, maar dat de vergunningen niet vervallen totdat hij over de aanvragen tot verlenging heeft beslist. De leden van de SP-fractie willen graag weten hoe dit juridisch vormgeven wordt, aangezien de exploratievergunningen voor een periode van vijf jaar zijn afgegeven.

De effecten van het niet uitvoeren van schaliegaswinning op de maatschappelijke kosten en baten voor de omgeving worden niet onderzocht. Bijvoorbeeld de effecten ervan op een goed vestigingsklimaat voor bedrijven, regionale economie en agrarische bedrijfsvoering, maar ook het gevoel van onveiligheid in de samenleving. Ook is de vraag over het nut en de noodzaak van schaliegaswinning niet beantwoordt. De leden van de SP-fractie willen graag weten waarom deze onderzoeken niet zijn uitgevoerd alvorens een planMER en Structuurvisie op de stellen.

De EU heeft aanbevelingen gedaan om bufferzones tussen toegestane winningsactiviteiten en woon- en waterwingebieden in te stellen. Graag willen de leden van de SP-fractie weten van de Minister hoe hij van plan is om te gaan met deze aanbeveling in het geval van schaliegaswinning.

De MER-commissie adviseert te onderzoeken welk ondergronds gebruik beïnvloed kan worden door opsporing en winning van schaliegas, maar laat de wijze van afstemming met de in ontwikkeling zijnde Structuurvisie Ondergrond (STRONG) in het midden. De leden van de SP-fractie willen graag van de Minister weten op welke wijze hij met dit advies van de MER-commissie omgaat. Hoe gaat de Minister het MER-advies en STRONG op elkaar afstemmen?

Vragen van de leden van de CDA-fractie

De leden van de CDA-fractie hebben kennis genomen van de Notitie reikwijdte en detailniveau planMER Schaliegas. Deze leden hebben hierover nog enkele vragen.

De leden van de CDA-fractie willen dat de nut en noodzaak discussie ten aanzien van de winning van schaliegas gevoerd wordt bij de behandeling van het planMER schaliegas. Is de Minister het hierover eens met deze leden?

De leden van de CDA-fractie vragen zich af of alle mogelijke effecten van eventuele schaliegaswinning worden meegenomen in het planMER. In hoeverre neemt de Minister de effecten op waterveiligheid, afvalwater van schaliegasinstallaties, grondwater, provinciaal cultuurhistorisch erfgoed, verkeer, en landbouw meegenomen in het planMER, mee in de planMER?

De Commissie voor de m.e.r. adviseert tot het instellen van bufferzones rondom uitsluitingsgebieden. De leden van de CDA-fractie stellen vast dat in de reactienota van de Minister niet duidelijk staat aangegeven of er bufferzones komen in de planMER. Worden bufferzones opgenomen in de planMER? Zo nee, waarom niet?

Uit het eerdere onderzoek van Witteveen en Bos bleek dat de Mijnbouwwet op onderdelen aangepast zou moeten worden om de veiligheid en zorgvuldigheid ten aanzien van fracken beter te borgen. De leden van de CDA-fractie vragen of de Minister voornemens is om de mijnbouwwet te gaan wijzigen zoals aangegeven door het rapport van Witteveen en Bos, met name of fracken als aparte activiteit te benoemen en of het frack-programma ten minste vier maanden voor aanvang van het fracken bij de inspecteur-generaal der mijnen moet worden ingediend. Wordt bij deze wijziging eveneens de monitoring van het afvalwater en de grondwaterkwaliteit voor, tijdens en na winning van schaliegas verplicht gesteld?

Vragen van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie hebben met grote belangstelling kennis genomen de definitieve Notitie reikwijdte en detailniveau planMER Schaliegas, en hebben hierover nog veel vragen.

De leden van de D66-fractie roepen graag in herinnering dat zij in het plenaire debat over de concept-notitie Reikwijdte en Detailniveau hebben benadrukt dat naar hun mening schaliegas geen antwoord is op het grote vraagstuk van de energietransitie die deze eeuw moet plaatsvinden. Ook vinden deze leden het belangrijk te benadrukken dat een eventueel besluit om schaliegasboringen toe te staan, een politiek besluit dient te zijn, waarbij bredere belangen dan (bedrijfs-)economische moeten worden afgewogen.

Over referentiescenario's

In het plenaire debat over schaliegas op 5 juni jl. heeft de fractie van D66 benadrukt dat zorgvuldig gekeken moet worden naar de referentiescenario's die worden gehanteerd bij de nut en noodzaak-discussie. In dat licht vragen de leden van de D66-fractie waarom slechts twee referentiescenario's worden uitgewerkt, terwijl de MER-commissie had geadviseerd om «goede referentiescenario's zonder schaliegas af te zetten tegen scenario's van «minimale schaliegaswinning» en «maximale schaliegaswinning». Is de Minister bereid om over uitgangspunten van de referentiescenario's

een aparte brief aan de Kamer te sturen, voordat deze scenario's worden opgesteld?

Over het advies van de Commissie voor de m.e.r.

De leden van de D66-fractie vinden dat uit de reactienota van de Minister niet goed duidelijk wordt welke delen van het advies van de Commissie voor de m.e.r. wel en niet worden overgenomen. De Minister stelt: «Het advies van de Commissie wordt op hoofdlijnen overgenomen. De Commissie voor de m.e.r. doet evenwel een aantal voorstellen die geen betrekking hebben op het uit te voeren milieuonderzoek. Deze zullen zoveel mogelijk worden meegenomen in de structuurvisie of in het Energierapport 2015.»¹ Kan de Minister uitleggen wat hij met bedoeld met «op hoofdlijnen». Welke details in het advies van de commissie voor de m.e.r. worden wel en welke worden niet overgenomen? Kan de Minister nader specificeren wat hij bedoelt met «zoveel mogelijk»? Welke voorstellen van de Commissie voor de m.e.r. die geen betrekking hebben op het milieuonderzoek zullen wel en welke zullen niet worden meegenomen? Ook met betrekking tot de zienswijze willen deze leden graag een helderder beeld van de Minister krijgen: waarom worden bepaalde adviezen en zienswijzen niet overgenomen?

De Commissie voor de m.e.r. adviseert verder tot het instellen van bufferzones rondom uitsluitingsgebieden. Uit de reactienota van de Minister wordt niet duidelijk of dit ook daadwerkelijk meegenomen gaat worden in de planMER. De leden van de D66-fractie horen graag van de Minister of hij van plan is bufferzones rondom uitsluitingsgebieden, zoals boringsvrije zones, beschermde natuurgebieden, drinkwaterwingebieden en verstedelijkt gebied in te stellen? Zo nee, waarom niet? Zo ja, hoe groot wil hij deze bufferzones maken?

Over het tijdspad

De leden van de D66-fractie kunnen zich goed vinden in de aanbeveling van de Commissie voor de m.e.r. dat de mogelijke rol en positie van schaliegas in een langetermijnvisie op verduurzaming van de energievoorziening, en de rol van aardgas daarin, moet worden bepaald voordat kan worden besloten om al dan niet over te gaan tot schaliegasboringen. Deze leden verzoeken de Minister dan ook om geen ontwerpstructuurvisie Schaliegas op te stellen voordat het Energierapport 2015, met daarin de bovengenoemde positiebepaling van aardgas, door de Kamer is behandeld.

De leden van de D66-fractie nemen waar dat de kennis over de opsporing, winning, economische effecten, omgevingsgevolgen en wat dies meer zij van schaliegas snel toeneemt. Deze leden willen verzekerd zijn dat deze kennis goed wordt benut en toegepast in het scheppen van Nederlandse kaders, en horen graag van de Minister hoe hij hiermee omgaat.

Ook zullen het komende jaar nog meerdere onderzoeksrapporten verschijnen, zoals van de Amerikaanse Environmental Protection Agency (EPA) over de mogelijke impact van schaliegasboringen op drinkwaterbronnen of over het beperken van methaanuitstoot.² De leden van de D66-fractie horen graag of de Minister bereid is met de structuurvisie Schaliegas te wachten op deze lessen uit de Verenigde Staten, en mogelijke andere uit het Verenigd Koninkrijk of andere landen, opdat

¹ Kamerstuk 33 952 nr. 12. Bijlage «Reactienota Zienswijzen en adviezen Conceptnotitie reikwijdte en detailniveau planMER Schaliegas».

² <http://www2.epa.gov/hfstudy>

fouten die daar zijn gemaakt hier kunnen worden uitgesloten? Graag hierop een reactie.

Over de planMer

De Minister geeft aan dat gedurende het milieuonderzoek en het opstellen van de Structuurvisie Schaliegas intensieve afstemming zal plaatsvinden tussen de Structuurvisie Schaliegas en Structuurvisie Ondergrond. Dat is in de ogen van de leden van de D66-fractie van essentieel belang: pas als alle potentiële gebruiksfuncties goed in beeld zijn, kunnen keuzes worden gemaakt. Ook de Commissie voor de m.e.r. adviseert dat in de planMER Schaliegas al moet worden aangegeven welk ondergronds gebruik beïnvloed kan worden door opsporing en winning van schaliegas. Neemt de Minister dit specifieke advies van de Commissie voor de m.e.r. over?

De leden van de D66-fractie vragen of er voldoende kennis van de ondergrond is om alle mogelijke risico's voldoende van tevoren in te schatten. Hoe wil de Minister omgaan met het risico van ondergrondse migratie van vervuild water of chemicaliën? De Minister stelt ook mogelijke schalieoliewinning mee te nemen in het planMER. De leden van de D66-fractie horen graag hoe de Minister dit in de planMer wil veranderen. Bovendien horen de leden van de D66-fractie graag hoe de Minister de verwerking van afvalwater in de planMER een plek wil geven, ook als deze verwerking op een andere locatie dan de winningslocatie plaats zal vinden.

De leden van de D66-fractie willen graag dat wordt gekeken naar het cumulatieve effect van de mogelijk honderden kleine industriegebiedjes samen, inclusief de aan- en afvoer van water en de eventuele aanleg van nieuwe infrastructuur die nodig is. Maakt dat deel uit van de PlanMER? En vallen waterkeringen, overstromingsgevoelige gebieden, aardkundige waarden, provinciaal cultuurhistorisch erfgoed, gezondheid, verkeer en stikstof emissie binnen de scope van de PlanMER? Zo nee, waarom niet? Over aangehouden vergunningen

De leden van de D66-fractie snappen niet waarom de bestaande opsporingsvergunningen de facto worden verlengd, terwijl tegelijk toegezegd is geen opsporingswerkzaamheden toe te staan tot de Structuurvisie is vastgesteld. Hoe wordt dit vervolgens juridisch vastgesteld? Worden eventuele nieuwe aanvragen wel in behandeling genomen?

Over de Mijnbouwwet

De leden van de D66-fractie zijn blij te vernemen dat de Minister in het verdere proces decentrale overheden beter wil betrekken, zoals gevraagd door de Kamer in de motie van het lid Van Veldhoven cs.(TK 33 952, nr. 7). Denkt de Minister dan ook aan een bredere rol voor decentrale overheden in de wetgeving voor Mijnbouw? Hoe en wanneer wil de Minister de Mijnbouwwet aanpassen voor de eventuele opsporing en winning van Schaliegas? Hoe worden de verantwoordelijkheden van de decentrale overheden vertaald naar een formele positie in de nieuwe wetgeving? Wordt in de nieuwe wetgeving ook financiële haalbaarheid, inclusief mogelijke schadeposten zoals waardedaling van onroerend goed, milieuschade en fysieke schade van bouwwerken, als afweging voor vergunningaanvragen meegenomen? Hoe wordt monitoring van de grondwaterkwaliteit voor, tijdens en na winning van schaliegas verplicht gesteld, welke criteria zullen daarvoor gesteld worden, en wie zal toezien op de resultaten? Zal de lijst met gebruikte en toelaatbare chemicaliën openbaar worden? Kan het schadefonds Mijnbouwwet worden ingezet om eventuele schade aan de grondwaterkwaliteit te herstellen en zo ja hoe vindt besluitvorming daarover plaats? En zal nalatigheid of schending van vergunningvereisten strafbaar worden gesteld?

De leden van de D66-fractie willen graag dat lessen die worden geleerd uit de problematiek als gevolg van mijnbouwactiviteiten in bijvoorbeeld Zuid-Limburg en Groningen worden toegepast en omgezet in wetgeving en beleid voordat er tot eventuele schaliegaswinning over gegaan kan worden, en horen graag van de Minister hoe hij dit vorm wil geven.

Vragen van de leden van de ChristenUnie-fractie

De leden van de fractie van de ChristenUnie hebben kennisgenomen van de Notitie reikwijdte en detailniveau planMER Schaliegas. Genoemde leden zijn tegen winning van schaliegas en schalieolie in Nederland. Zij hebben nog veel vragen over het proces rondom de notitie en vinden het teleurstellend dat de 2464 zienswijzen nauwelijks zijn meegenomen in het proces. Bovendien wordt niet aangetoond wat nut en noodzaak van schaliegaswinning is in de energietransitie en worden ook alternatieve scenario's onvoldoende meegewogen.

Vaststelling Notitie reikwijdte en detailniveau

De leden van de fractie van de ChristenUnie vinden het teleurstellend dat de Minister nauwelijks reageert op de ontvangen 2464 zienswijzen en adviezen. De reacties bevatten veel zorgen en waardevolle adviezen van onder meer provinciale en lokale overheden en waterschappen. Bovendien is onduidelijk welke delen van het advies van de Commissie voor de m.e.r. wel en welke niet worden overgenomen. Waarom heeft de Minister niet gekozen voor aanpassing van de conceptnotitie en planMER naar aanleiding van de zienswijzen? Is de Minister bereid om een uitgebreidere reactie te geven op de ontvangen zienswijzen? Zo nee, wat betekent dit voor het maatschappelijk draagvlak van voorliggende notitie? Is de Minister bereid om duidelijk te maken op welke onderdelen hij de Commissie voor de m.e.r. heeft gevolgd en op welke onderdelen niet?

De leden van de fractie van de ChristenUnie wijzen op de onduidelijkheid over welk scenario voor voorbeeldwinning als uitgangspunt wordt genomen in de planMER. Dit is van belang omdat alleen een voldoende groot voorbeeldwinningsscenario (met tientallen tot honderden boorlocaties) duidelijk inzicht geeft in de cumulatieve effecten van schaliegaswinning, bijvoorbeeld de impact van vrachtwagenbeweging op infrastructuur of aanleg van wegen op versnippering van de natuur. Ook de Commissie voor de m.e.r. adviseert een «representatieve voorbeeldwinning» als uitgangspunt te nemen. De Minister stelt in de reactienota het volgende: «Voor het planMER wordt uitgegaan van een realistische (economisch haalbare) voorbeeldwinning inclusief een gasbehandelingsinstallatie.» Wat verstaat de Minister onder een realistische (economisch haalbare) voorbeeldwinning? Om hoeveel boorlocaties en boorputten gaat het hier? Hoe kan de Minister bepalen wat een economisch haalbare voorbeeldwinning is als niet op voorhand duidelijk is hoeveel gas daadwerkelijk met het aantal putten gewonnen kan worden en in hoeverre een investering zich kan terugverdienen?

De leden van de fractie van de ChristenUnie vragen of de Minister inzichtelijk kan maken wat de milieueffecten van schaliegasboringen per fase zijn. Zo nee, waarom niet?

De leden van de fractie van de ChristenUnie vinden het van essentieel belang dat eerst onderzocht wordt wat nut en noodzaak van schaliegaswinning in Nederland zijn. Nederland staat voor de opgave om een omvangrijke energietransitie te bewerkstelligen. In het plan MER is echter geen plek ingeruimd voor energietransitie en voor alternatieven van schaliegas. Ook kiest de regering niet voor een maatschappelijk debat

over nut en noodzaak van schaliegaswinning. De Minister neemt bovendien het advies van de Commissie voor de m.e.r. om «minimaal één fossiel georiënteerd en één duurzaam georiënteerd representatief reëel scenario/alternatief als referentiescenario» uit te werken in de planMER niet over. Hij is voornemens alternatieve scenario's te behandelen in het Energierapport 2015. Het weglaten van alternatieven uit de planMER voor Structuurvisie schaliegas is in strijd met artikel 5.1 van de SEA Directive (Strategic Environmental Assessment Directive/Europese RICHTLIJN 2001/42/EG betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's). Deelt de Minister de opvatting dat het weglaten van alternatieve scenario's in strijd is met de Europese SEA Directive? Zo ja, hoe rechtvaardigt de Minister het afwijken van Europese wetgeving?

De leden van de fractie van de ChristenUnie vragen waarom veel belangrijke regionale thema's ontbreken in de reactienota, zoals waterkeringen, overstromingsgevoelige gebieden, aardkundige waarden, provinciaal cultuurhistorisch erfgoed, gezondheid, verkeer, stikstofemissie en de gevolgen voor het stedelijk gebied.

De leden van de fractie van de ChristenUnie hechten aan het respecteren van boringsvrije zones. Kan de Minister garanderen dat de door provincies ingestelde boringsvrije zones volledig gerespecteerd worden? Zo nee, in welke gevallen denk de Minister dat boringen in boringsvrije zones toch mogelijk moet zijn? Kan de Minister zich voorstellen dat er boringsvrije zones zijn die door provincie ingesteld zijn voor het borgen van de drinkwatervoorziening waar toch schaliegasboringen mogelijk zijn? Zo ja, onder welke omstandigheden? Worden alle door provincies aangewezen en vastgelegde boringvrije zones, beschermingsgebieden en strategische grondwatervoorraden op voorhand uitgesloten worden? Is de Minister bereid om het voorzorgprincipe toe te passen en de uitzondering te laten gelden voor de gehele diepte en niet slechts tot 1.000 meter?

De leden van de fractie van de ChristenUnie vragen op welke manier de regering de EU-aanbeveling meeneemt voor minimumafstanden tussen toegestane activiteiten en woon- en waterwingebieden. Neemt de Minister de aanbeveling over om bufferzones in te stellen?

De leden van de fractie van de ChristenUnie vragen of de Minister inzichtelijk kan maken wat de maatschappelijke kosten van schaliegaswinning voor de omgeving zijn, bijvoorbeeld op het gebied van het vestigingsklimaat voor bedrijven, agrarische bedrijfsvoering, regionale economie en gevoelens van onveiligheid. Zo nee, waarom niet?

De leden van de fractie van de ChristenUnie lezen dat nog veel vragen uit de zienswijzen onbeantwoord zijn gebleven. Zij leggen graag onderstaande vraagpunten nog voor om meer duidelijkheid te krijgen voor betrokken partijen. Hoe gaat de Minister om met:

- effecten op robuust natuurnetwerk en UNESCO cultureel werelderfgoed;
- geplande stedelijke ontwikkelingen;
- afvoer en verwerking van afvalwater en boorgruis;
- borging integriteit verlaten putten;
- effecten op aquatische- en grondwaterafhankelijke natuur;
- mitigerende en compenserende maatregelen;
- geschiktheid van het gebruik van buitenlandse studies in de Nederlandse situatie;
- risico verspreiding frackingvloeistof naar watervoerende pakketten;

- verwerking van retourwater (met o.a. radioactieve stoffen en hoge zoutgehaltes);
- benodigde watervolumes in proces;
- risico van lekken van buitengebruik gestelde putten, zowel boven- als ondergronds.

Planning structuurvisie

De leden van de fractie van de ChristenUnie vragen meer helderheid over de verhouding tot de Structuurvisie Ondergrond (STRONG). Zij hechten aan een integrale afweging over bodemactiviteiten in STRONG. Is de Minister dit met genoemde leden eens? Zo ja, neemt hij de adviezen van de Commissie MER over om in de planMER Schaliegas aan te geven welk ondergronds gebruik beïnvloed kan worden door opsporing en winning van schaliegas en om de integrale afweging over bodemactiviteiten in STRONG op te nemen? Hoe kan de Structuurvisie Schaliegas integraal onderdeel uitmaken van STRONG als in de planMER gebruiksmogelijkheden van de ondergrond niet meegenomen worden?

De leden van de fractie van de ChristenUnie lezen dat winning van schalieolie wordt meegenomen in de planMER. Winning van schalieolie is niet hetzelfde als winning van schaliegas. Kan de Minister duidelijk maken waarom winning van schalieolie een serieuze optie in Nederland is? Op welke manier wordt schalieolie in de planMER verankerd? Is het nog mogelijk om hierover zienswijzen in te dienen?

Aanhouden vergunningen

De leden van de fractie van de ChristenUnie lezen in de Kamerbrief over de (binnenkort) verlopen vergunningen van Cuadrilla en Hexagon: «Om te voorkomen dat de vergunningen vervallen en derden eventueel aanspraak kunnen maken op het aan Hexagon respectievelijk Cuadrilla vergunde gebied, heb ik besloten dat ik beide verlengingsaanvragen zal aanhouden, maar dat de vergunningen niet vervallen totdat ik – na de afronding van de structuurvisie – op de aanvragen tot verlenging heb beslist.» Onduidelijk blijft hoe dit juridisch vormgegeven wordt, de exploratievergunning zijn immers voor een beperkte tijd (5 jaar) afgeven. Graag een reactie.

Vragen van de leden van de GroenLinks-fractie

De leden van de fractie van GroenLinks hebben met gemengde gevoelens kennisgenomen van de definitieve Notitie reikwijdte en detailniveau en de begeleidende brief van de regering. Enerzijds juichen zij toe dat het moratorium met een jaar verlengd wordt, anderzijds betreuren zij het dat de Minister nadrukkelijk de mogelijkheid openlaat om alsnog naar schaliegas te boren.

Deze leden vragen de Minister hoe de verschillende documenten die samen de Notitie reikwijdte en detailniveau uitmaken zich tot elkaar verhouden. Welke voorstellen uit het advies van de Commissie worden niet meegenomen in de structuurvisie schaliegas? Welke van de niet-meegenomen voorstellen worden daarnaast ook niet meegenomen in het Energierapport 2015? Kan de Minister de Kamer eerst informeren over de uitkomst van het nut en noodzaak-onderzoek, voordat hij een beslissing maakt over de gebieden waar schaliegaswinning plaats kan vinden? Welke redenen heeft de Minister om vast te houden aan de strakke planning voor het vaststellen van de structuurvisie voor eind 2015?

Hoe past de voorgenomen wijziging van de Mijnbouwwet in de planning van de structuurvisie? In de aangenomen motie van het lid Van Tongeren cum suis (Kamerstuk 33 750-XIII Nr. 110) constateert de Kamer dat de afwegingsgronden voor vergunningverlening in de huidige wet beperkt zijn en niet tegemoetkomen aan de huidige grote belangen bij mijnbouwwinning, zowel ondergronds als bovengronds. Op welke manier komt de Minister tegemoet aan deze bezwaren? Is de Minister bereid in het kader van de structuurvisie af te wegen welke extra afwegingsgronden voor de winning van onconventionele olie en gas wettelijk vastgelegd moeten worden?

Deze leden zijn zeer geïnteresseerd in de invloed die de winning van schaliegas zou hebben op de verduurzaming van de energiehuishouding en de totale uitstoot van broeikasgassen. Zij vragen de Minister of hij dit ook laat onderzoeken door CE Delft of bereid is dit afzonderlijk te onderzoeken. Acht de Minister het onmogelijk dat het besluit om schaliegas te winnen invloed heeft op het behalen van de duurzame energiedoelstelling voor 2023?

Acht de Minister het waarschijnlijk dat belanghebbenden nog aanvullende zienswijzen zouden willen indienen op de winning van schalieolie? Is de Minister van plan hier gelegenheid toe te bieden? Acht de Minister de winning van schalieolie wenselijk als dit binnen de geldende milieuwetgeving mogelijk en rendabel blijkt te zijn?

Hoe kijkt de Minister aan tegen het instellen van bufferzones rond uitsluitingsgebieden? Neemt de Minister deze suggestie uit het advies van de Commissie over?

Deze leden vragen de Minister wie het voortouw neemt bij het coördineren van de structuurvisie ondergrond (STRONG) en de structuurvisie schaliegas? Wordt in de structuurvisie schaliegas net als bij STRONG de voorkeur gegeven aan duurzame benutting van de ondergrond boven winning van fossiele brandstoffen? Zo ja, hoe wordt dit geïncorporeerd in de structuurvisie? Zo nee, waarom wordt de eerdere toezegging in het kader van STRONG dan geen gestand gedaan? Hoe ziet de «intensieve afstemming tussen de beide structuurvisies» eruit?

De Minister schrijft dat hij conform internationale afspraken en verdragen rekening zal houden met grensoverschrijdende effecten. Op welke afspraken en verdragen doelt de Minister dan hoofdzakelijk? Ziet hij ook de mogelijkheid om bewoners en overheden in Duitsland en België beter te betrekken bij de besluitvorming rond schaliegas dan waartoe afspraken en verdragen hem verplichten?

De Minister zegt het overleg met decentrale overheden voort te zetten, zoals de Kamer heeft verzocht in de motie van het lid Van Veldhoven c.s. (Kamerstuk 33 952, Nr. 7). Verschillende overheden zijn echter ontevreden over de mate waarin hun stem gehoord wordt. Kan de Minister de betrokkenheid en de zeggenschap van decentrale overheden concretiseren?

Vragen van de leden van de Partij voor de Dieren-fractie

De leden van de fractie van de Partij voor de Dieren hebben kennis genomen van de reactie van de Minister op de ingebrachte zienswijzen en het advies van de Commissie voor de m.e.r. op de Notitie reikwijdte en detailniveau (NRD) voor het planMER Schaliegas. Deze leden willen voorop stellen dat zij geen behoefte hebben aan deze planMER en aan de aangekondigde structuurvisie schaliegas. Zij hebben geen nader

onderzoek nodig om te weten dat het om velerlei redenen beter is om schaliegas gewoon in de grond te laten zitten, en nu volop in te zetten op energiebronnen die geen bijdrage leveren aan de opwarming van de aarde. Maar nu de Minister en een meerderheid van de Kamer hebben gekozen voor het uitvoeren van een planMER, vinden de leden van de Partij voor de Dieren-fractie het wel van belang dat het proces van deze MER zorgvuldig wordt doorlopen. Daarover willen ze graag nog enkele vragen aan de Minister voorleggen.

De inspraakronde van de Notitie reikwijdte en detailniveau heeft duizenden zienswijzen opgeleverd, waarvan meer dan 800 unieke. Een groot aantal van deze zienswijzen is ingebracht door de medeoverheden die straks onverhoopt wellicht te maken zullen krijgen met de winning van schaliegas. De leden van de Partij voor de Dieren-fractie zijn teleurgesteld dat de Minister zo beknopt heeft gereageerd op de ontvangen zienswijzen. Zij vernemen deze teleurstelling ook bij diegenen die een zienswijze hebben ingediend. Vindt de Minister zelf dat zijn zeer beknopte reactie, waarin ook zijn reactie op het advies van de Commissie voor de m.e.r. voldoende recht doet aan de zorgen die er leven in het land met betrekking tot de NRD? Vindt hij dat hij zijn medeoverheden voldoende serieus heeft genomen in dit traject? Waarom is er bijvoorbeeld in de reactienota niet ingegaan op de vele zienswijzen over het stedelijk gebied? De leden van de Partij voor de Dieren-fractie vinden dat de Minister meer tijd en aandacht had moeten besteden aan de ontvangen zienswijze, om deze te voorzien van een deugdelijk antwoord. Niet alleen om recht te doen aan de mening, zorgen en betrokkenheid van de belanghebbenden, maar ook om helderheid te blijven houden over wat er nu precies wel en niet wordt meegenomen in de NRD. Want doordat er geen vernieuwde versie van de NRD is opgesteld, en de concept NRD en de reactienota van de Minister gezamenlijk als nieuwe NRD gelden, is het onduidelijk in hoeverre het advies van de commissie voor de m.e.r. en de diverse zienswijzen nu wel en niet worden meegenomen bij het opstellen van de planMER.

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie constateren dat op een aantal punten echt niet duidelijk is waar de planMER nu vanuit gaat. Ten eerste wijzen zij op de volgende passage in de reactienota van de Minister: «Het advies van de Commissie wordt op hoofdlijnen overgenomen. De Commissie doet evenwel een aantal voorstellen die geen betrekking hebben op het uit te voeren milieuonderzoek. Deze zullen zoveel mogelijk worden meegenomen in de structuurvisie of in het Energierapport 2015.» Kan de Minister precies duidelijk maken welke adviezen en voorstellen van de Commissie nu wel en niet overgenomen worden in de NRD, welke niet worden overgenomen, en welke worden meegenomen in de structuurvisie of in het Energierapport 2015?

Een tweede onduidelijkheid die de leden van de Partij voor de Dieren-fractie constateren is over welk scenario voor voorbeeldwinning als uitgangspunt wordt genomen in de planMER. Dit is van belang omdat alleen een voldoende groot voorbeeldwinningsscenario (met tientallen tot honderden boorlocaties) duidelijk inzicht geeft in de cumulatieve effecten van schaliegaswinning, bijvoorbeeld de impact van vrachtwagenbeweging op infrastructuur of aanleg van wegen op versnippering van de natuur. Ook de Commissie voor de m.e.r. adviseert een «representatieve voorbeeldwinning» als uitgangspunt te nemen. De Minister stelt in de reactienota het volgende: «Voor het planMER wordt uitgegaan van een realistische (economisch haalbare) voorbeeldwinning inclusief een gasbehandelingsinstallatie.» Hierbij stelt de Minister echter ook dat de vele reacties die op dit punt waren gekomen, kennelijk waren voortgekomen uit een misvatting aan de kant van de indieners van de zienswijzen. De leden van de Partij voor de Dieren-fractie achten het nuttig dat

de Minister nog eens zeer gedetailleerd uiteenzet welke voorbeeldwinning nu genomen wordt in de planMER. Graag een reactie.

Als laatste voorbeeld wijzen de leden van de Partij voor de Dieren-fractie erop dat de Commissie voor de m.e.r. adviseert tot het instellen van bufferzones rondom uitsluitingsgebieden. Uit de reactienota van de Minister wordt niet duidelijk of dit ook daadwerkelijk meegenomen gaat worden in de planMER. Graag een reactie.

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie zouden graag zien dat de Minister erkent dat het op dit moment wellicht niet voor iedereen voldoende duidelijk is waar de planMER nu van uit gaat, en dat hij alsnog met een definitieve NRD komt, waarin zijn reactie op de zienswijzen en de Commissie voor de m.e.r. is verwerkt. Graag een reactie.

Waar er in eerdere discussies alleen werd ingegaan op de mogelijke winning van schaliegas in ons land, wordt nu ook onderzoek ingesteld naar schalieolie, zo lezen de leden van de Partij voor de Dieren-fractie. Dat wordt meegenomen in deze planMER, zonder dat belanghebbend daarover gehoord zijn en de kans hebben gekregen om daarover mee te denken. Onduidelijk is ook hoe schalieolie in het planMER verankerd wordt. De leden van de Partij voor de Dieren-fractie vinden dat dit niet getuigd van een inclusief, zorgvuldig en afgewogen proces, en vragen de Minister om zijn beweegredenen daarbij nog eens toe te lichten. **Is de Minister alsnog bereidt inspraak te organiseren op het aanvullende onderzoek naar de milieuimpact van de winning van schalieolie? Zo nee, waarom niet? Is de Minister bereid ook de winning van steenkoolgas mee te nemen in de planMER en Structuurvisie schaliegas? Zo nee, waarom niet?**

Voor de leden van de Partij voor de Dieren-fractie is het helder dat de winning van schaliegas de noodzakelijke transitie naar een duurzame energiehuishouding niet zal helpen, sterker nog, dat het dit proces vreselijk zal frustreren. Na aandringen van de Kamer heeft de Minister aangekondigd het onderzoek naar de nut en noodzaak van eventuele schaliegaswinning uit te laten voeren, gelijktijdig aan de planMER. De wijze waarop dit onderzoek is opgezet schiet volgens de leden van de Partij voor de Dieren-fractie echter danig te kort. Er wordt geen alternatief scenario voor winning van schaliegas meegenomen, waardoor het op voorhand al duidelijk is dat het scenario met schaliegaswinning economisch hoger rendement zal opleveren. De energietransitie krijgt geen plek in het planMER. Ook worden slechts twee referentiescenario's uitgewerkt, terwijl de Commissie voor de m.e.r. had geadviseerd om «goede referentiescenario's zonder schaliegas af te zetten tegen scenario's van «minimale schaliegaswinning» en «maximale schaliegaswinning». Ook vinden deze leden het opmerkelijk dat de essentiële vraag naar hoe schaliegas past in een strategische lange termijnvisie op de rol van aardgas in de energievoorziening, volgens de Minister buiten de scope van de planMER en de structuurvisie valt. Kan de Minister aangeven hoe hij in het kader van de Structuurvisie antwoord kan geven op de vraag of hij schaliegaswinning in Nederland wil toestaan, zonder het Energie-rapport daarbij te betrekken? Graag een nadere onderbouwing van de gemaakte keuzes met betrekking tot het nut en noodzaak-onderzoek, want op deze wijze wordt het naar mening van de leden van de fractie van de Partij voor de Dieren een wassen neus.

De leden van de fractie van de Partij voor de Dieren vrezen het effect van schaliegaswinning op de kwaliteit van ons (drink)water. De Minister meldt dat boringvrije zones die van belang zijn voor de drinkwatervoorziening volledig worden gerespecteerd. Deze leden horen graag in meer detail wat dit precies betekent. Worden hiermee alle door provincies aangegeven en vastgelegde boringvrije zones, beschermingsgebieden en

strategische grondwatervoorraden op voorhand uitgesloten? Deelt de Minister de mening dat het beschermen van ons water niet beperkt moet worden tot 1.000 meter diepte, maar dat de uitzonderingsgebieden niet in diepte begrensd moeten worden? Zo nee, waarom niet?

De planMER is in zijn huidige opzet veel te beperkt, vinden de leden van de Partij voor de Dieren-fractie. Er is een aantal belangrijke thema's waar geen aandacht aan wordt besteed. Ook de medeoverheden wijzen daarop. Het gaat dan bijvoorbeeld om effecten op de waterkeringen en waterveiligheid, grondwater, overstromingsgevoelige gebieden, aardkundige waarden, provinciaal cultuurhistorisch erfgoed, verkeer, landbouw, stikstof emissie, Cultureel Werelderfgoed, gezondheid van mensen en de diverse waterstromen die nodig zijn en vrijkomen voor de oprichting van de installatie en de winning van schaliegas. Vallen al deze thema's inderdaad buiten de scope van de planMER?

De leden van de fractie van de Partij voor de Dieren hebben al eerder verzocht om de reeds afgegeven opsporingsvergunningen in te trekken. Zij zijn in ieder geval opgelucht dat de Minister op dit moment de verlengingsaanvragen van de opsporingsvergunningen van Cuadrilla en Hexagon zal honoreren, conform afspraak met de Kamer. Deze leden lezen dat de Minister wel wil voorkomen de huidige vergunningen vervallen. Onduidelijk blijft hoe dit juridisch vormgegeven wordt, de exploratievergunning zijn immers voor een beperkte tijd (vijf jaar) afgeven. **Kan de Minister uitleggen hoe hij juridisch wil borgen dat Cuadrilla en Hexagon aanspraak blijven maken op de vergunning ondanks dat hun huidige vergunningen verlopen voordat de Structuurvisie schaliegas is afgerond? Deelt hij de mening dat dit in strijd is met de eerdere afspraken met de Kamer dat vergunningsaanvragen niet in behandeling worden genomen zolang de Structuurvisie schaliegas niet is afgerond? Zo nee, waarom niet?**

Vragen van het lid van de 50PLUS/Klein-fractie

Het lid van de 50PLUS/Klein-fractie heeft kennis genomen van de poging van de Minister om te komen tot een voorstel voor inkadering en invulling van onderzoek naar schaliegaswinning in Nederland door het opstellen van een notitie reikwijdte en detailniveau planMER Schaliegaswinning. Naar aanleiding van dit voorstel heeft dit lid de volgende vragen voor de Minister.

In de reactienota horende bij het advies van de Commissie voor de m.e.r. spreekt de Minister van het laten uitvoeren, voorafgaand aan het laten opstellen van een structuurvisie, van milieuonderzoek om zo de milieugevolgen van schaliegas in kaart te van gebieden waar mogelijk schaliegas in de ondergrond zit.

Het lid van de 50PLUS/Klein-fractie is er voorstander van het begrip «milieugevolgen» (zo) breed (mogelijk) te zien en daarbij dus niet alleen te focussen op de directe klassieke milieugevolgen voor natuur en bodem maar ook rekening te houden met de directe leefomgeving c.q. het landschap. Deze kan door winning van schaliegas (drastisch) veranderen. Niet alleen door het aanleggen van boorputten maar ook door verandering van de infrastructuur, onder anderen. de aanleg van wegen. Kan de Minister bevestigen dat in de straks uit te voeren planMER er ook en ruim voldoende aandacht zal zijn voor de gevolgen van schaliegaswinning voor het veranderende landschap, welke mitigerende maatregelen daartoe eventueel getroffen dienen te worden en welke kosten daarmee mogelijke gemoeid zijn?

Daarnaast, zo is ook in de reactienota te lezen, «zal een verkenning plaatsvinden naar de maatschappelijke effecten van schaliegaswinning in de transitie naar een duurzame energiehuishouding». Graag zien we een reactie van de Minister tegemoet die deze zin toelicht en met name de (mogelijk gesuggereerde?) koppeling tussen schaliegaswinning en een duurzame energiehuishouding.

Graag zou het lid van de 50PLUS/Klein-fractie van de Minister willen vernemen welke aanbevelingen van de Commissie voor de m.e.r. er niet zijn overgenomen. Dat laat de reactienota nu eigenlijk in het midden. Graag ziet dit lid een toelichting van de Minister waarin precies wordt aangegeven welke aanbevelingen er niet zijn overgenomen en wat de reden(en) daarvoor is/zijn.

Hoe kan Structuurvisie Schaliegas integraal onderdeel uitmaken van de Structuurvisie Ondergrond (STRONG) als in de planMER gebruiksmogelijkheden van de ondergrond niet meegenomen worden?

In de reactienota wordt veel aandacht besteed aan het belang van de drinkwatervoorziening. Andere aspecten komen daardoor niet aan de orde in de planMER. Daarbij wordt gedacht aan effecten op de waterkeringen en waterveiligheid, grondwater, overstromingsgevoelige gebieden, aardkundige waarden, cultuurhistorisch erfgoed, verkeer, landbouw, stikstof emissie en Cultureel Werelderfgoed. Graag zien dit lid een toelichting van de Minister tegemoet op welke wijze aan de bovengenoemde 10 onderwerpen de planMER aandacht gaat besteden.

In verschillende zienswijzen is gevraagd de milieueffecten van schaliegasboringen per fase te beoordelen (dus van opsporing tot monitoring en nazorg), omdat de milieueffecten per fase sterk kunnen verschillen. Kan de Minister bevestigen dat zij dit advies niet heeft overgenomen? Het lid van de 50PLUS/Klein-fractie ziet graag dat (ook en in het bijzonder) de effecten tijdens de meerjarige periode van voorbereiden van de winning door de Minister in de uit te voeren MER aan de orde komen en worden toegelicht.

Kan de Minister aangeven op welke manier straks onderwerpen als mogelijke schadeposten zoals een waardedaling van onroerend goed, milieuschade en fysieke schade aan bouwwerken aan de orde zullen komen. Gebeurt dat straks in de structuurvisie of in straks op te stellen wet- en regelgeving?

II. Antwoord / Reactie van de Minister

III. Volledige agenda

Vaststelling Notitie reikwijdte en detailniveau planMER Schalie

Brief regering d.d. 07-10-2014 – Minister van Economische Zaken, H.G.J. Kamp Kamerstuk 33 952, nr.12